

Duas Svizras

Alemans e Romands en il 21avel secul

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Il tom 2002/2003 da las Annalas da la Nova societad helvetica (NSH), comparì pir quest atun, è deditgà a «La Svizra multiculturala». Tuttas contribuziuns, cun l'excepziun d'in curt essai per rumantsch grischun, èn scrittas per tudestg u (bler pli paucas) per franzos; suenter mintgina datti ina resumaziun en tschellas linguas naziunalas, uschè ch'er il talian e rumantsch èn preschents en mintga chapitel.** Plis artitgels examineschan las convergenzas e divergenzas tranter la Svizra alemana e la romanda. «Tar la scuntrada da la NSH (...) ils 22 da zercladur 2002, deditgada a l'enclètger tranter confederads en il rom da la plurilinguitad e dal pluralissem cultural, han ins approvà ina resoluziun en lez senn» (p. 16). Questa recumonda pliras mesiras sin stgalim federal, per exempel: «Stabilir la dominaziun dal linguatg matern (e dal tudestg standard per la giuventetgna alemana) ed in'enconuschientscha sufficienta d'ina segunda lingua naziunala e da l'englais sco finamiras da l'instrucziun da linguatgs. Entschaiver ad instruir ina segunda vierva gia en l'emprim onn da scola (...). Promover l'instrucziun bilingua entras immersium. Impunder ils mezs basegnaivels per questa politica d'innovaziun (...). Realisar uschè prest che pussaivel il project da Lescha federala davart las linguas naziunalas e l'enclètger tranter las cuminanzas linguisticas e cunzunt l'idea da stgaffir in'instituziun per promover la plurilinguitad» (pp. 23–24).

L'englais malduvrà

Il romanist Marco Baschera (Turitg) examinescha ils dischavantatgs da l'englais sco instrument da comunica-

ziun tranter Alemans e Romands: «L'englais è vegnì ina vierva mundiala entras il diever adina pli frequent tranter umans cun auters linguatgs materns (...). Cur ch'ina tschantscha sa distatga da sia existenza sco lingua materna e perda il contact cun ina cultura locala, è'la en privel da vegnir degradada ad in spir instrument ch'ins dovra be pli senza al tgirar (...). L'englais vegn purtà d'ina cultura da massa (...). El represchenta il mitus d'ina chapibilitad senza fadia sur mintga cunfin da linguatg e cultura (...). El sa preschenta sco ina sort equivalent linguistic uschè efficaci ch'ins po al cumparegliar be pli cun il dollar en il champ economic (...). Pertge duess ins tgirar l'expressiun linguistica? Ins vegn bain a s'enclèger insaco!» (pp. 54–55). Baschera recumonda perquai a ses cumpatriots alemans d'emprender era franzos u talian, pia ina segunda lingua svizra che fiss a medem temp in terz linguatg internaziunal sper l'englais e tudestg: «Tgi che pretenda l'englais sco linguatg da comunicaziun aifer la Svizra zavra da nossas linguas naziunalas gist lur part megliera, numnadamain l'esperienza concreta interculturala (...). Quai vegn plitost a cumplitgar l'enclètger tranter las differentas regiuns dal pajais empè da las promover. Cun lez svilup renunz'ins a la pussaivladad da communitar en l'auter linguatg cun in uman ch'al discorra sco lingua materna (...). Pli che mai duvrains in concept general da linguatgs (...) che resguardia la situaziun linguistica speziala da Svizra. In tal concept pon ins dentant pir applitgar cur che noss politichers, ma era noss manaders economics percorschan il privel che nus ans distatgian da nossa atgna istorgia e noss agen intschess cultural» (p. 57). Il Cussegl naziunal ha approvà 2001 ina moziun Berberat che pretendeva l'in-

strucziun d'ina lingua naziunala en scola sco segund linguatg.

Il linguatg differenziescha

Era Christophe Büchi (Prilly/VD), correspundent da la «NZZ» en Svizra romanda, manegia: «Las identitads sa distatgan dals intschess» (p. 79). Quai constat uschè enavant che la mobilitad pussibilitescha al linguatg da sa distatgar da ses territori. «Il linguatg è l'unic fatg che distingua incontestadamain in Romand d'in Aleman; d'el dependan ils meds da massa, ils cudeschs e bleras autras chaussas. En il linguatg s'exprima una sort determinada d'umor. Ins po dir che quel da la Svizra francofona sa basescha plitost sin gieu da plects, entant ch'ils Alemans han pli gugent in umor collià cun la situaziun (...). Quai è in punct decisiv, perquai che l'umor sa chatta enamez las culturas; rier ensemen è ina furma da communiun ordvart cordiala» (pp.78–79).

Il tudestg malvis en scolas romandas

En in essai publicità dacurt (2) ha Büchi sa profundà anc dapli en la dumonda dal liom tranter linguatg ed etnia, cun observaziuns penetrantas e pessimistas davart la reputaziun dal tudestg sco rom malvis en las scolas romandas: «Per francofons è'l spezialmain grev. Ils plects franzos han pers las bleras terminaziuns; perquai vegn il francofon confus en fatscha (...) a la ritgezza tudestga da las terminaziuns, declinaziuns e genres (...). Autras difficultads chatt'el cun ils verbs separabels, maindir cun la pronunzia. Ch'il tudestg n'è betg attractiv, quai deriva cunzunt da sia reputaziun (...) da linguatg dir, guttural, embruglià sco in labirint e turbel (...). En il temp da Bismarck ha la rivalitad tranter la Frantscha e Germania reactivà ils giudi-

zis disfavuraivels encunter il tudestg. En il 20avel tschientaner han l'emprima guerra mundiala e cunzunt il naziunalsocialissem tschufagnà e donnegià a fund la reputaziun dals Tudestgs, pia era da lur tschantscha; questa n'ha anc betg sa revegnida da lez donn (...). Schizunt la generaziun giuvna (...) transporta savens maletgs ed associaziuns che derivan t. a. da films da guerra. Ina magistra romanda da tudestg rapporta ch'i vegnia endament l'emprim: 'Heil Hitler!' a ses scolars cur ch'ins als dumonda in'expressiun tudestga. Uschè ditg ch'il linguatg è associà cun boiers da la SS, resti grev da dar mustgas da l'emprender a la giuventetgna romanda. Ins pudess remartgar ch'ella pertschaivia il tudestg cunzunt sco vierva dals confederads germanofons e che quai duaja evocar simpatia. Ma i n'è betg il cas. Ils Alemans n'han ins betg adina gugent, era sch'ins n'als odiescha betg. I represchentan la maioritad dominante; encunter questa manegian blers francofons da duair sa dostar (...). Ils Romands na demussan betg grondas quaidas d'emprender tudestg; quai na stoni gnanca far. Savens din ins ch'i saja fitg bun da savair lez linguatg, ma sch'entgin n'al sa betg u al sa mal, lura manegi'ins ch'i na saja nagina catastrofa e ch'ins vegnia bain tras cun franzos ed englais (...). Plinavant regia anc adina en la Svizra romanda – en part deplorablmain cun raschun – il parairi ch'i na gidia tuttina betg d'emprender tudestg cun stenta e fadia, damaì ch'ins na possa duvrar il linguatg da standard en la Svizra alemana.»

Divergenzas profundas

Büchi releva pia l'influenza dals films da guerra en la televisiun franzosa sin la reputaziun dal tudestg tar la giuventetgna romanda. En las Annalas 2002/2003 da

la NSH punctuescha l'istoricher Urs Altermatt, rector da l'Universitad da Friburg, la relevanza dals meds da massa: «Studis cumprovan ch'ils Svizzers guntgeschian tar ils meds da massa da l'ester da medem linguatg, plitost che duvrar il radio e la televisiun dals confederads d'otra tschantscha. Perquai progredescha la divisiun tranter regiuns linguisticas en la schientscha dals umans. Ils Svizzers germanofons, francofons ed italo-fons guardan il mund cun eglers differents» (p. 47). L'autur fa endament trais etappas dal cuncontrast tranter Alemans e Romands dapi 1992. «Ils chantuns francofons, inclus Friburg e Vallais bilings, han approvà 1992 l'adesiun al Spazi economic europeic cun ina maioritad da 72 %, en cuncontrast cun ils 62% da 'na' en Svizra tudestga» (p. 45). Era 1999 han ils Alemans (73% da 'na') maiorisà ils Romands (passa 62% da 'gea') davart l'assicuranza da maternitad. 2002 perencunter han 62% da las vuschs romandas favuraivlas a l'adesiun a l'ONU victorisà sur dals 52 % da «na» en ils chantuns alemans. Altermatt concluda: «Tendenzas profundas inditgeschan ch'il pais dal factur etnic crescha da dascus en la societad e la vita politica. Per entant operescha anc il bainstar sco factur da coesiun (...). La Svizra sa chatta enamez in process d'adattaziun che la sforza da reponderar las cundiziuns da basa da la convivenza tranter las quatter cuminanzas da lingua» (pp. 47–48). Ins astga spetgar cun mirveglias las votaziuns federalas da 2004, per exempel quella davart il dretg da fittanza.

1) **Nova societad helvetica (ed.), La Svizra multiculturala. Turitg e Cuira (Rüegger, ISBN 3-7253-0748-2) 2003.**

2) **Christophe Büchi, Sisyphus im Klassenzimmer, en: «NZZ», 1. da december 2003, p. 27.**